

The socio-pedagogical importance of football as a sport

Abdumalik RAKHIMOV¹

Tashkent State University of Economics

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2025

Received in revised form

15 January 2025

Accepted 25 February 2025

Available online

15 March 2025

Keywords:

football,
world sports,
popularity,
history,
social significance,
economic significance,
development,
sports industry.

ABSTRACT

The article analyzes football's position in world sports, its popularity, history, and social and economic significance. It examines the differences between football and other sports, its impact on humanity, and future development trends. Additionally, the article explores football's role in society, its social and pedagogical aspects, its importance in educating the younger generation, and its influence on personal development. The contribution of football to physical, mental, and moral education is discussed, as well as its role in bringing about positive changes in society.

2181-3663/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol3-iss1-pp96-101>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Futbol sport turining ijtimoiy – pedagogik ahamiyati

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

futbol,
jahon sporti,
mashhurlik,
tarix,
ijtimoiy ahamiyat,
iqtisodiy ahamiyat,
rivojlanish,
sport industriyasi.

Maqola futbolning jahon sportidagi o'rni, uning mashhurligi, tarixi, ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatini tahlil qiladi. Futbolning boshqa sport turlaridan farqi, uning insoniyatga ta'siri va kelajakdagi rivojlanish tendensiyalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, futbol sportining jamiyatda tutgan o'rni, uning ijtimoiy va pedagogik jihatlari, yosh avlodni tarbiyalashdagi roli hamda shaxsning rivojlanishiga ta'siri kabi masalalarni tahlil qiladi. Futbolning jismoniy, aqliy va axloqiy tarbiyaga qo'shadigan hissiy, shuningdek, uning jamiyatdagi ijobiy o'zgarishlarga olib kelishi ko'rib chiqiladi.

¹ Senior Lecturer, Tashkent State University of Economics.
E-mail: a.rakhimov@mail.ru

Социально-педагогическое значение вида спорта футбол

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

футбол,
мировой спорт,
популярность,
история,
социальное значение,
экономическое значение,
развитие,
спортивная индустрия.

Статья анализирует место футбола в мировом спорте, его популярность, историю, социальное и экономическое значение. Рассматриваются отличия футбола от других видов спорта, его влияние на человечество и тенденции развития в будущем. Также анализируются вопросы роли футбола в обществе, его социальные и педагогические аспекты, роль в воспитании молодого поколения, влияние на развитие личности. Рассматривается вклад футбола в физическое, умственное и нравственное воспитание, а также его влияние на позитивные изменения в обществе.

KIRISH

Sport insoniyat hayotining ajralmas qismi bo'lib, turli xalqlar va madaniyatlarni birlashtiradi. Jahon sportlari orasida futbol alohida o'rin tutadi. U nafaqat eng mashhur sport turi, balki ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy ahamiyatga ham ega. Futbolning tarixi, qoidalari, o'yin texnikasi va uning insoniyatga ta'siri bu sportni boshqa turlardan ajratib turadi.

Futbol - dunyoning eng mashhur va sevimli sport turlaridan biri. Uning mashhurligi nafaqat o'yinning qiziqarli va dinamikligi, balki uning global miqyosda tarqalganligi va millionlab odamlarni birlashtirish qobiliyati bilan bog'liq.

Futbol dunyoning deyarli barcha mamlakatlarida o'ynaladi va millionlab muxlislarni o'ziga jalb qiladi. FIFA (Xalqaro futbol federatsiyasi) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'ylab 200 dan ortiq mamlakat futbol federatsiyalariga a'zo. Futbolning mashhurligi uning oddiy qoidalari, o'yinning dinamikligi va emotsionalligi bilan bog'liq. Futbol o'ynash uchun maxsus jihozlar yoki murakkab maydonlar talab etilmaydi, bu esa uni hamma uchun ochiq qiladi.

ASOSIY QISM

Futbolning tarixi uzoq o'tmishga borib taqaladi. Qadimgi Xitoyda "tszu chu" deb nomlangan o'yin futbolning ilk shakllaridan biri hisoblangan. Keyinchalik, qadimgi Yunoniston va Rimda ham shunga o'xshash o'yinlar mavjud bo'lgan. Zamonaviy futbol qoidalari XIX asrning ikkinchi yarmida Angliyada shakllangan. 1863-yilda Angliya futbol assotsiatsiyasi tashkil etilgan va futbol qoidalari rasmiylashtirilgan[1].

Futbol ijtimoiy hayotda muhim rol o'ynaydi. U turli xalqlarni birlashtiradi, milliy g'ururni oshiradi va ijtimoiy integratsiyaga yordam beradi. Futbol orqali yoshlar jamoaviy ishlash, raqobat va g'alaba qozonishni o'rganadilar. Futbol sportchilari yosh avlod uchun namuna bo'lishi va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishi mumkin. Futbol klublari va federatsiyalari ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish orqali jamiyatga katta hissa qo'shadilar.

Futbol deyarli har bir mamlakatda o'ynaladi va tomosha qilinadi. Uning muxlislari barcha qit'alarda va turli madaniyatlarda uchraydi. Futbol jamoaviy o'yin bo'lib, o'yinchilar bir-birlariga yordam berishni, jamoa maqsadlari uchun birlashishni va o'zaro hurmatni o'rganadi. Bu jamoaviy ruh futbolni millionlab odamlarni birlashtiradigan omilga aylantiradi.

Futbol o'yinchilari va murabbiylari millionlab odamlar uchun ilhom manbai bo'lib xizmat qiladi. Ularning muvaffaqiyatlari va rahbarliklari ko'plab odamlarni o'ziga jalb qiladi. Futbolning global miqyosda mashhurligi uning iqtisodiy ahamiyatini oshiradi. Uning televizion huquqlari, reklama va tovarlar savdosi katta daromad keltiradi.

Futbol ko'pchilik tomonidan "sportning qiroli" deb ataladi. Uning global miqyosda mashhurligi va ta'siri boshqa sport turlaridan ustun turadi[2]. Futbolning mashhurligi uning o'ziga xos qal'asini yaratdi. Uning o'ziga xos madaniyati, qoidalari, qahramonlari va muxlislari bor.

Texnologiyaning rivojlanishi futbolni yanada qiziqarli va dinamik qiladi. VAR tizimi, o'yinlarni translyatsiya qilishning yangi usullari va o'yinchi statistikasini tahlil qilish futbolni yanada rivojlantirishga yordam beradi.

Futbolning global miqyosda mashhurligi tobora kuchayib bormoqda. Bu yangi bozorlarni ochishga va futbolni yanada keng tarqalishga yordam beradi.

Futbol - bu yirik sport industriyasi bo'lib, milliardlab dollarlik aylanmaga ega. Futbol klublari, ligalar, homiylar, translyatsiya huquqlari va sport tovarlari sotuvi futbol iqtisodiyotining asosiy qismlarini tashkil etadi. Futbol musobaqalari turizmni rivojlantiradi, ish o'rinlarini yaratadi va mamlakat iqtisodiyotiga katta foyda keltiradi. Yirik futbol klublari va stadionlar infratuzilmani rivojlantiradi va shaharlar qiyofasini o'zgartiradi.

Futbol doimiy ravishda rivojlanib bormoqda. Yangi texnologiyalar o'yin sifatini yaxshilashga, hakamlikni adolatli qilishga va muxlislarga yanada qiziqarli tajriba taqdim etishga yordam beradi. VAR (Video Assistant Referee) tizimi hakamlik xatolarini kamaytirishga va o'yin natijalarini adolatli qilishga qaratilgan. Futbol klublari yosh futbolchilarni tarbiyalashga katta e'tibor qaratmoqdalar va futbol akademiyalari soni ortib bormoqda. Futbolning elektron sport (eSports) shakli ham keng tarqalmoqda va yangi muxlislarni o'ziga jalb qilmoqda.

Futbol nafaqat dunyodagi eng ommabop sport turi, balki ijtimoiy va pedagogik ahamiyatga ega bo'lgan muhim hodisadir. U yosh avlodni tarbiyalash, ularning jismoniy, aqliy va axloqiy rivojlanishiga ko'maklashish, shuningdek, jamiyatda ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirishda katta rol o'ynaydi. Futbol orqali insonlar jamoaviy ishlash, raqobat, g'alaba qozonish va mag'lubiyatga bardosh berishni o'rganadilar[3].

Futbol ko'pchilik uchun oddiygina sport o'yini bo'lishi mumkin, ammo uni estetik nuqtai nazardan ko'rib chiqsak, uning go'zalligi va nafisligiga guvoh bo'lamiz. Futbol nafaqat jismoniy kuch va mahorat, balki aql, strategiya va ijodkorlikni ham birlashtirgan san'at asaridir. Futbolning estetik jihatlari uning vizual jozibasi, harakatlarning go'zalligi, texnikaning mukammalligi, taktikaning murakkabligi va o'yinning hissiy ta'sirida namoyon bo'ladi.

Futbolning estetik ahamiyati:

1. Futbol maydoni - bu o'ziga xos ranglar palitrasi. Yashil maysa, turli rangdagi formalar, stadiondagi rang-barang muhit o'zaro uyg'unlashib, ko'zni quvontiradigan manzara yaratadi. Futbolchilarning harakatlari, to'p bilan ishlayotganidagi mahoratlari tomoshabinlarga zavq bag'ishlaydi.

2. Futboldagi har bir harakat - bu o'ziga xos raqs. Futbolchilarning yugurishi, sakrashi, to'pni tepishi, uzatishi va bosh bilan o'ynashi - bularning barchasi o'ziga xos go'zallikka ega. Ayniqsa, havoda muallaq turgan to'pni qaychi usulida tepish yoki jarima zarbasidan urilgan gol - bu san'at asaridir.

3. Futbolchilarning texnik mahorati - bu ko'p yillik mashg'ulotlar natijasidir. To'pni to'xtatish, uzatish, dribling qilish, zarba berish kabi elementlarning mukammal bajarilishi o'yinga o'ziga xos nafislik bag'ishlaydi. Texnik jihatdan kuchli futbolchilar to'p bilan xohlagan ishni qila oladilar va bu tomoshabinlarda hayrat uyg'otadi.

4. Futbol - bu nafaqat jismoniy kuch, balki aql o'yini hamdir. Murabbiylar tomonidan ishlab chiqilgan taktikalar, o'yinchilarning joylashuvi, hujum va himoya strategiyalari - bularning barchasi o'yinga o'ziga xos murakkablik bag'ishlaydi. Taktik jihatdan to'g'ri qurilgan o'yin - bu шахмат o'yiniga o'xshaydi, har bir harakat oldindan o'ylab topiladi.

5. Futbol ko'plab san'at asarlariga ilhom bergan. Futbol mavzusidagi rasmlar, haykallar, qo'shiqlar va filmlar futbolning madaniy ahamiyatini aks ettiradi. Futbolchilarning o'zlari ham san'atkor sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Ular to'p bilan qilgan harakatlari, gollarni nishonlash usullari va intervyulari orqali o'zlarining shaxsiy uslublarini namoyish etadilar.

Futbolning ijtimoiy ahamiyati:

1. Birlashtiruvchi kuch. Futbol turli millat, irq, din va ijtimoiy qatlamga mansub insonlarni birlashtiruvchi kuchga ega. Yirik futbol musobaqalari, xususan Jahon chempionati millionlab muxlislarni o'ziga jalb qiladi va ularni bir maqsad yo'lida birlashtiradi. Futbol orqali insonlar o'rtasida do'stlik va hamjihatlik rishtalari mustahkamlanadi.

2. Milliy g'urur. Futbol mamlakatning milliy g'ururini oshirishga xizmat qiladi. Milliy terma jamoaning muvaffaqiyatlari butun xalqni ruhlantiradi va ularda vatanparvarlik tuyg'ularini uyg'otadi. Futbolchilar millat qahramonlariga aylanadilar va yosh avlod uchun namuna bo'ladilar.

3. Ijtimoiy integratsiya. Futbol ijtimoiy integratsiyaga yordam beradi. Turli ijtimoiy guruhlariga mansub insonlar futbol jamoalarida birga o'ynashlari va bir-birlari bilan do'stlashishlari mumkin. Futbol orqali chet eldan kelgan migrantlar mahalliy jamiyatga osonroq moslashadilar.

4. Sog'lom turmush tarzi targ'iboti. Futbol sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish vositasi sifatida xizmat qiladi. Futbolchilarning jismoniy faolligi va sog'lom ovqatlanish odatlari yosh avlodni sport bilan shug'ullanishga va sog'lom hayot kechirishga undaydi[4].

5. Jinoyatchilikning oldini olish. Futbol yoshlarni jinoyatchilikdan uzoqlashtirishga yordam beradi. Sport bilan shug'ullanadigan yoshlar bo'sh vaqtlarini foydali mashg'ulotlar bilan o'tkazadilar va salbiy ta'sirlardan himoyalanaadilar.

Futbolning pedagogik ahamiyati:

1. Jismoniy tarbiya. Futbol yosh avlodning jismoniy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Futbol mashg'ulotlari mushaklarni mustahkamlaydi, yurak-qon tomir tizimini yaxshilaydi, chidamlilikni oshiradi va harakat koordinatsiyasini rivojlantiradi.

2. Aqliy rivojlanish. Futbol aqliy rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Futbol o'yini tezkor qarorlar qabul qilish, strategik fikrlash va vaziyatni tahlil qilishni talab qiladi. Futbolchilar o'z harakatlarini rejalashtirish, raqiblarning harakatlarini oldindan ko'ra bilish va jamoa bilan hamkorlik qilishni o'rganadilar.

3. Axloqiy tarbiya. Futbol yosh avlodni axloqiy tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. Futbolchilar halollik, adolat, hurmat, intizom va mas'uliyat kabi fazilatlarni o'zlashtiradilar. Ular o'yin qoidalariga rioya qilish, raqiblarini hurmat qilish, hakamlarning qarorlarini tan olish va jamoa manfaatlarini shaxsiy manfaatlardan ustun qo'yishni o'rganadilar.

4. Ijtimoiy ko'nikmalar. Futbol jamoaviy sport turi bo'lgani uchun ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Futbolchilar jamoada ishlash, hamkorlik qilish, muloqot qilish, o'z fikrlarini bayon etish va boshqalarning fikrlarini tinglashni o'rganadilar[5].

5. Shaxsiy rivojlanish. Futbol yosh avlodning shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashadi. Futbolchilar o'z maqsadlariga erishish, qiyinchiliklarni yengish, o'ziga ishonchni oshirish va liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishni o'rganadilar.

Shu jumladan futbolning turli foydali jihatlarini sanab o'tish mumkin:

1. Yurak-qon tomir tizimini mustahkamlash. Futbol - bu yuqori intensivlikdagi kardio mashq bo'lib, yurakning qisqarishini tezlashtiradi va qon aylanishini yaxshilaydi. Muntazam ravishda futbol o'ynash yurak mushaklarini mustahkamlaydi, qon bosimini normallashtiradi va yurak xastaliklari xavfini kamaytiradi.

2. Mushak-skelet tizimini rivojlantirish. Futbol oyoq, qorin, orqa va qo'l mushaklarini mustahkamlaydi. U suyak zichligini oshiradi va osteoporozning oldini olishga yordam beradi. Futbol o'ynash harakat koordinatsiyasini yaxshilaydi, muvozanatni saqlash qobiliyatini rivojlantiradi va egiluvchanlikni oshiradi.

3. Ortiqcha vazndan xalos bo'lish. Futbol o'ynash yuqori energiya sarfini talab qiladi, bu esa kaloriyalarni yoqish va ortiqcha vazndan xalos bo'lishga yordam beradi. Muntazam futbol mashg'ulotlari metabolizmni tezlashtiradi va tana yog'ining kamayishiga olib keladi.

4. Psixologik holatni yaxshilash. Futbol o'ynash stressni kamaytiradi, kayfiyatni ko'taradi va depressiya alomatlarini engillashtiradi. Futbol jamoaviy sport turi bo'lgani uchun ijtimoiy aloqalarni mustahkamlaydi va o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi. Futbol o'yini adrenalin ishlab chiqarishni rag'batlantiradi, bu esa energiya va xursandchilik hissini beradi.

5. Koordinatsiya va reaksiyani rivojlantirish. Futbol o'yini tezkor qarorlar qabul qilishni va harakatlarning koordinatsiyasini talab qiladi. Doimiy mashg'ulotlar miyaning funktsiyalarini yaxshilaydi, diqqatni jamlash qobiliyatini oshiradi va reaksiyani tezlashtiradi.

Shu bilan birga futbolning ba'zi bir salbiy jihatlari ham mavjud:

1. Jarohatlar. Futbol jarohat xavfini oshirishi mumkin, xususan oyoq-qo'l jarohatlari, mushaklarning cho'zilishi, paylarning yorilishi va suyaklarning sinishi. Jarohat xavfini kamaytirish uchun mashg'ulotlar oldidan yaxshilab isinish, to'g'ri jihozlardan foydalanish va xavfsizlik qoidalariga rioya qilish zarur.

2. Haddan tashqari zo'riqish. Haddan tashqari zo'riqish yurak-qon tomir tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va charchoqqa olib kelishi mumkin. Mashg'ulotlar rejimini to'g'ri rejalashtirish, dam olish uchun vaqt ajratish va organizmga yetarli miqdorda suyuqlik berish muhim.

3. Ob-havo sharoitlari. Issiq ob-havoda futbol o'ynash suvsizlanish va issiqlik urishi xavfini oshirishi mumkin. Sovuq ob-havoda esa muzlash va gipotermiya xavfi mavjud. Ob-havo sharoitlariga mos kiyinish va mashg'ulotlar intensivligini sozlash zarur[6].

Futbol sport turining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati beqiyosdir. U jamiyatni birlashtiradi, milliy g'ururni oshiradi, ijtimoiy integratsiyaga yordam beradi, sog'lom turmush tarzini targ'ib qiladi va jinoyatchilikning oldini oladi. Futbol yosh avlodning jismoniy, aqliy va axloqiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi va shaxsiy o'sishiga ko'maklashadi. Shu sababli, futbolni

qo'llab-quvvatlash va uni ommalashtirish jamiyatimizning kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega[7].

Futbol nafaqat sport turi, balki estetik hodisa sifatida ham qimmatlidir. Uning vizual jozibasi, harakatlarning go'zalligi, texnikaning mukammalligi, taktikaning murakkabligi va hissiy ta'siri futbolni san'at asariga aylantiradi. Futbol san'at va madaniyat bilan o'zaro aloqada bo'lib, insoniyatning ma'naviy olamini boyitadi. Shu sababli, futbolni faqat sport sifatida emas, balki estetik hodisa sifatida ham qadrlashimiz kerak.

XULOSA

Futbol - jahon sportlari ichida o'ziga xos o'rni va ta'siriga ega bo'lgan noyob sport turi. Uning global miqyosda mashhurligi, jamoaviy ruhi, iqtisodiy ahamiyati va texnologiya bilan uyg'unlashishi futbolni kelajakda ham dunyoning eng sevimli sport turlaridan biri bo'lib qolishini ta'minlaydi.

Futbol inson salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan dinamik o'yindir. U jismoniy va ruhiy salomatlikni yaxshilaydi, stressni kamaytiradi, o'ziga ishonchni oshiradi va ijtimoiylashishga yordam beradi. Futbol o'ynashni istagan har bir kishi shifokor bilan maslahatlashishi va doimiy mashg'ulotlar olib borishi kerak[8].

Futbol jahon sportlari ichida alohida o'rin tutadi. Uning mashhurligi, tarixi, ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati bu sportni boshqa turlardan ajratib turadi. Futbol insoniyatni birlashtiradi, ijtimoiy rivojlanishga yordam beradi va mamlakat iqtisodiyotiga katta hissa qo'shadi. Futbolning kelajagi yangi texnologiyalar, yosh futbolchilar va elektron sport bilan bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Giulianotti R. Sport: A Critical Sociology. Cambridge: Polity Press; 2005.
2. Lanfranchi P, Mason T, Wahl A. FIFA 100 Years. Zurich: FIFA Publications; 2004.
3. Sugden J, Tomlinson A. Power Games: A Critical Sociology of Sport. London: Routledge; 2000.
4. Asatillayevich A. B. FUNDAMENTALS OF THE PHYSICAL EDUCATION SYSTEM //Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 205-210.
5. Asatillaevich A. B. Practical properties of the formation of the teaching of physical education in the process of preparing children for school. – 2022.
6. Kitching G. The origins of football: History, ideology and the making of 'The People's Game' //History Workshop Journal. – Oxford University Press, 2015. – T. 79. – №. 1. – C. 127-153.